

Studying the factors affecting the biological attitude in order to improve the health of the society using structural equations model

Sara Firuzian¹, Alireza Esmaeeli², Rahmatollah Amirahmadi³, Mohammad Reza Naeimi⁴

(Receipt: 2022.12.11- Acceptance: 2023.07.06)

Abstract

Undoubtedly, the physical, mental and social health of people in the society is very important and it is one of the most important issues in today's world, and ensuring the health of the society is one of the basic issues of every country that should be considered from the three dimensions of physical, mental and social. The purpose of the current research was to study the factors affecting the biological attitude in order to improve the health of the society using the structural equation model. In order to achieve the objectives of the research, the quantitative method of the structural equation model was used. The statistical population of the present study includes the citizens of Zahedan city in Sistan and Baluchistan province. In the present study, the size of the statistical population using Cochran's formula was 384 people. In order to measure the research variables, a researcher-made questionnaire and a simple sampling method were used. Confirmatory factor analysis and PLS software have been used to ensure the validity of the measurement tools. The research findings indicate that the items related to the research variables have acceptable factor loadings. All these factor loadings are significant at the alpha level of $P < 0.01$. The findings have shown that educational policy structures in the field of environment, environmental drivers and incentives, optimal use of natural resources, allocation of financial resources, biological responsibility, promotion of social awareness, use of green technologies, promotion of environmental conservation awareness, research and Development in the field of environment, continuous monitoring of the implementation of environmental programs, experienced human resources, strengthening of institutional activities and contextual and social factors are acceptable indicators of fit. According to the theory of neoliberalism, in addition to governments, the role of other actors should also be accepted in environmental issues, it can be said that the lack of proper management in the relationship between man and the environment and the use of resources, the lack of using the right technology that is compatible with the environment, and the lack of project implementation He considered land preparation and environmental assessment of many projects and... among the factors that have created many environmental problems today.

KeyWords: Biological attitude, environment, social health, Zahedan city

---

1.Ph.D.student, Department of Sociology, Azadshahr Branch, Islamic Azad University, Azadshahr, Iran. Safiruzian1222@gmail.com

2.Assistant Professor, Department of Sociology, Azadshahr Branch, Islamic Azad University, Azadshahr, Iran. *.corresponding author: are1346@iauaz.ac.ir

3.Assistant Professor of Sociology Department, Azadshahr Branch, Islamic Azad University, Azadshahr, Iran. amirahmadi569@gmail.com

4.Assistant Professor, Department of Sociology, Azadshahr Branch, Islamic Azad University, Azadshahr, Iran m.r.naeimi60@gmail.com

10.30495/jsec.2023.1974819.2062

مطالعه عوامل موثر بر نگرش زیستی در راستای بهبود سلامت جامعه با استفاده از الگوی معادلات ساختاری

سارا فیروزیان^۱؛ علیرضا اسماعیلی^{۲*}؛ رحمت اله امیراحمد^۳؛ محمدرضا نعیمی^۴
(دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۲۰ - پذیرش نهایی: ۱۴۰۲/۰۴/۱۵)

چکیده

بدون شک سلامتی جسمانی، روانی و اجتماعی افراد جامعه اهمیت به سزایی دارد و یکی از مسائل مهم جهان امروز است و تامین سلامتی اقصای جامعه یکی از مسائل اساسی هر کشوری است که باید آن را از سه بعد جسمی و روانی و اجتماعی مدنظر قرار داد. هدف از تحقیق حاضر مطالعه عوامل موثر بر نگرش زیستی در راستای بهبود سلامت جامعه با استفاده از الگوی معادلات ساختاری بود. جهت دستیابی به اهداف تحقیق از روش کمی الگوی معادلات ساختاری استفاده شد. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل شهروندان شهر زاهدان در استان سیستان و بلوچستان می‌باشد. در پژوهش حاضر حجم جامعه آماری با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر بود. جهت اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق از پرسشنامه محقق ساخته و روش نمونه‌گیری ساده استفاده شد. برای اطمینان از روایی ابزارهای اندازه‌گیری از تحلیل عاملی تأییدی و نرم‌افزار PLS استفاده شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که گویه‌های مربوط به متغیرهای تحقیق دارای بارهای عاملی قابل قبولی هستند. همه این بارهای عاملی در سطح آلفای $P < 0.01$ معنادار هستند. یافته‌ها نشان داده است که سازه‌های سیاست‌گذاری آموزشی در زمینه زیست محیطی، محرکها و مشوقهای زیست محیطی، استفاده بهینه از منابع طبیعی، تخصیص منابع مالی، مسئولیت‌پذیری زیستی، ارتقای آگاهی اجتماعی، بکارگیری تکنولوژی‌های سبز، ارتقای آگاهی حفظ محیط زیست، تحقیق و توسعه در زمینه زیست محیطی، نظارت مستمر بر اجرای برنامه‌های زیست محیطی، منابع انسانی مجرب، تقویت فعالیت‌های نهادی و عوامل زمینه‌ای و اجتماعی شاخص‌های برآزش مورد قبولی هستند. بر اساس نظریه نولیبرالیسم که در مورد مسائل زیست محیطی علاوه بر دولت‌ها باید نقش سایر بازیگران را نیز مورد پذیرش قرار داد می‌توان عدم اعمال مدیریت صحیح در ارتباط انسان با محیط و استفاده از منابع، عدم استفاده از تکنولوژی صحیح سازگار با محیط، فقدان اجرای طرح آمایش سرزمین و ارزیابی زیست محیطی بسیاری از پروژه‌ها و... را از جمله عواملی دانست که امروزه معضلات و مشکلات زیست محیطی زیادی را فراهم نموده است.

واژه‌های کلیدی: نگرش زیستی، محیط زیست، سلامت اجتماعی، شهر زاهدان

۱. دانشجوی دکتری گروه جامعه‌شناسی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران. Safiruzian1222@gmail.com

۲. استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران.

*نویسنده مسئول: are1346@iauz.ac.ir

۳. استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران. amirahmadi569@gmail.com

۴. استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران. m.r.naeimi60@gmail.com

مقدمه

در جامعه شناسی محیط زیست نحوه تعامل سیستم‌های اجتماعی و زیست‌محیطی با یکدیگر مورد مطالعه قرار می‌گیرد که هر دو سیستم به تنهایی بسیار پیچیده و گسترده هستند. تعامل بین سیستم‌های اجتماعی و زیست‌محیطی هنگامی که صورت صحیح مورد بررسی قرار گیرد منجر به ارتقاء و تعالی جامعه می‌شود. محیط زیست و محیط پیرامون ما همواره در حال تغییر است با رشد شهرنشینی و شهرگرایی، معضلات محیط زیست شهری به حد بحران رسیده است، درحالی‌که یکی از مسائل روز جهان، مسئله حفظ محیط زیست است؛ مشکلات زیست‌محیطی یکی از اساسی‌ترین مسائل شهر امروزی و حاصل تعارض و تقابل آنها با محیط طبیعی است (اسکندری، ۱۳۹۴). فوریت فزاینده تأثیرات منفی سیستم‌های اجتماعی بر محیط زیست، هم‌فضای اجتماعی و هم نیاز اجتماعی را برای ارائه الگوی نگرش زیستی در راستای بهبود سلامت جامعه ایجاد کرده است.

حساس شدن محیط زیست، ناپایداری، آلودگی، گرم شدن کره زمین، تغییرات آب و هوایی، گازهای گلخانه‌ای و... فقط عبارات ساده‌ای هستند که از هم زیستی کنترل نشده و تهاجمی در حال ظهور بین محیط زیست طبیعی و محیط زیست ساخته شده به وجود آمده اند. تغییر در آب و هوا، کاهش تنوع زیستی، تخریب محیط زیست، و فجایع به وجود آمده ناشی از آن، کمبود آب و بسیاری دیگر از مشکلات، واقعیت‌هایی هستند که تغییراتی را در الگوهای زندگی نسل حاضر ایجاد کرده‌اند و آینده را نیز تحت تأثیر قرار خواهند داد. شیوه رویارویی با این بحران محیط زیستی قطعاً در کیفیت زندگی نسل حاضر و آتی تعیین کننده است. با این حال محدوده عمل وسیع نیست (کاردان، ۱۳۹۷: ۵۲).

در این جهان به سرعت در حال تغییر، یکی از تغییرات بسیار مهم در تفکر معاصر، بازنگری در درک افراد از رابطه بین انسان و طبیعت است. علاوه بر این، بحران محیط زیستی نیاز ضروری به یک مفهوم جدید از ارتباط بین طبیعت و انسان، بین محیط طبیعی و محیط انسان ساخته و همچنین نیاز به یک فرهنگ محیط زیستی جدید را مطرح می‌سازد. فرهنگ محیط‌زیستی دارای مؤلفه‌های سه گانه است. این مؤلفه‌ها شامل نگرش محیط زیستی، احساس مسئولیت محیط‌زیستی و رفتار (عملکرد) محیط‌زیستی می‌شود. هرچند دو مؤلفه ابتدایی (یعنی نگرش محیط‌زیستی و احساس مسئولیت محیط زیستی) به نوبه خود بر رفتار محیط‌زیستی تأثیرگذار هستند، ترکیب این سه مؤلفه، فرهنگ محیط‌زیستی یک جامعه را نشان می‌دهد. دانش محیط زیستی، البته هم به صورت عام و هم به صورت خاص در نگرش فرد به محیط زیست تأثیر دارد. فشار هنجاری ممکن است باعث تأثیرگذاری بر تغییر نگرش و یا رفتار فرد در قبال محیط زیست گردد.

یکی از دلایل اهمیت مسئله تحقیق و پژوهش در حوزه محیط زیست افزایش آگاهی افراد از سرعت و شدت تغییرات زیست‌محیطی بوده و همچنین نحوه استفاده دانش‌محیطی در جامعه از طریق سیاست و مکانیسم‌های اقتصادی و اجتماعی. اگر چه مدت‌هاست بشر متوجهی اهمیت محیط زیست در زندگی خود شده است، اما امروزه، تهدیدات زیست‌محیطی در مرکز مهم‌ترین پرسش‌های وجدان انسان قرن بیست و یکم قرار دارد. زیرا این مشکلات در بنیان مشکلات اجتماعی هستند که همیشه در رفتار انسان اجتماعی و فرآیندهای حاکم بر زندگی اجتماعی وی دارند، این پرسش‌ها افکار عمومی جهان را به طرز نگران‌کننده‌ای به خود معطوف کرده و حساسیت شدیدی نسبت به محیط زیست در سطح جهانی به وجود آورده است. جامعه‌شناسان، زیست‌شناسان، صاحبان صنایع، سیاستمداران، اکولوژیست‌ها، اقتصاددانان، هر کدام علت تهدیدات زیست‌محیطی را از دیدگاه خود توضیح می‌دهند، اما نقطه اشتراک‌شان این است که بسیاری از تهدیدات زیست‌محیطی، تخریب منابع، آلوده‌سازی محیط و... نتیجه فعالیت‌های انسان است (کیم و همکاران، ۲۰۱۹: ۸۹).

بعد دیگر بحران محیط زیست در شهر زاهدان، رفتارهای زیست‌محیطی شهروندان است. در این بعد که بر رفتارها و تعاملات انسانها با محیط زیست در واقع به رفتار نامطلوب زیست‌محیطی توجه دارد، با اندکی تأمل متوجه می‌شویم رفتارهای نامطلوب زیست‌محیطی در شهر زاهدان از حالت فردی خارج و تبدیل به مسأله اجتماعی شده است. عدم حساسیت نسبت به محیط زیست، استفاده بی‌رویه از انرژی در منازل، استفاده از لوازم یک بار مصرف، استفاده از وسایل نقلیه شخصی، استفاده از انواع آفت‌کش‌ها، دفع مواد زائد به روش غیربهداشتی، ریختن زباله در معابر عمومی، پارکهای جنگلی و پارکهای سطح شهرها، جمع‌آوری و عدم تفکیک زباله به منظور بازیافت و بسیاری از رفتارهای مخرب زیست‌محیطی دیگر همگی نشان از رفتارهای نامطلوب زیست‌محیطی است. اجتماعی بودن انسان ایجاب می‌کند همواره دارای کنش متقابل با هم‌نوعان خود باشد؛ کنش و رفتاری که به ناچار باید در یک بستر و محیط مشترک شکل گیرد. اما مدت‌هاست که انسان با نام پیشرفت به دست تکنولوژی، تعامل میان خود و طبیعت را به اعتراض تبدیل کرده است. این مسأله باعث مشکلات زیست‌محیطی جهانی درباره‌ی منابع طبیعی، آلودگی هوا و افزایش رشد جمعیت شده و زندگی مردم را با چالش جدی مواجه ساخته است. بروز بحران‌های زیست‌محیطی هر روز بر این آگاهی می‌افزاید که نمی‌توان مانند گذشته به مصرف منابع جهان ادامه داد و نشانه‌های تنگناهای زیست‌محیطی در همه جا آشکار شده است. به همین دلیل بر این آمَدیم که بدانیم عوامل موثر بر نگرش زیستی در راستای بهبود سلامت جامعه با استفاده از الگوی معادلات ساختاری کدام است؟

رویکرد جامعه شناسی به محیط زیست

در کشورهای در حال رشد و به عبارت دیگر جهان سوم بیشتر معضلات زیست محیطی ناشی از محیط اجتماعی است، در ارزیابی کلی از وضعیت زیست محیطی این بخش از جهان، تاثیر پذیری محیط زیست (در مفهوم عام) از محیط اجتماعی به مراتب بیشتر از تاثیر گذاری عوامل فنی-مهندسی بر محیط زیست است، زیرا بیشتر مسایل فنی مانند آلودگی آب و هوا، فرسایش خاک، تخریب پوشش گیاهی ناشی از پاره ای از ناهنجاری های اجتماعی است. رویکرد واقع گرایی

علی‌رغم آن که در ارتباط با موضوعات مهمی چون میزان امنیت، قدرت و سطح تحلیل، اختلاف نظرهای مهمی در بین طیف‌های مختلف واقع‌گرایی مشاهده می‌شود، اما تمامی واقع‌گرایان در مورد محورهای مهمی چون اهمیت و اولویت بازیگری دولت در عرصه بین‌المللی، تأکید بر قدرت ملی و منافع ملی، تأکید بر عقلانیت در سیاست خارجی و برخی مفاهیم فرامکتب توافق دارند (تراپی ۱۳۸۹: ۷۴۲). در واقع باور به این اصول مشترک است که باعث شده تا علی‌رغم اختلاف نظرهای موجود بین نظریه‌های مختلف رئالیستی، همگی آنها را تحت عنوان نظریه‌های واقع‌گرا قرار دهند.

۱. واقع‌گرایی و برتری انسان بر طبیعت: از منظر هستی‌شناختی واقع‌گرایی توجه چندانی به موضوعات زیست‌محیطی ندارد. در واقع‌گرایی نوع نگاه به طبیعت از بالا به پایین و در نتیجه به معنای برتری انسان بر طبیعت است. به عبارت دیگر، در هستی‌شناسی نظریه‌های خردگرا که واقع‌گرایی در قلب آن قرار دارد، اولویت به انسان داده می‌شود. در نتیجه، این امر منجر به آن می‌گردد که طبیعت مورد استثمار انسان قرار گیرد، فارغ از اینکه در نهایت مسائل و مشکلات زیست‌محیطی به خود انسان بر می‌گردد (جکسون و سورنسون ۱۳۸۳: ۳۲۳).

از طرف دیگر، در نگاه واقع‌گرایی به طبیعت، اصولاً جغرافیا تنها زمانی مورد توجه قرار می‌گیرد که میزان تأثیر آن در قدرت ملی مورد سنجش است. به عبارت روشن‌تر، در چارچوب واقع‌گرایی نگاه به طبیعت حالت ابزاری دارد. طبیعت صرفاً یکی از متغیرهای قدرت ملی است و نه محیطی که انسان در آن زندگی می‌کند. به همین دلیل در نظریه‌های رئالیستی هیچ‌گاه ارزش طبیعت و محیط زیست به شکل جدی مورد پذیرش قرار نگرفته است. شاهد این امر در آن است که برای دهه‌های موضوعات زیست‌محیطی در حاشیه نظریه‌پردازی روابط بین‌الملل قرار داشته است.

همچنین در هستی‌شناسی واقع‌گرایی تأکید خاصی بر دولت، منافع ملی، قدرت نظامی و امنیت ملی شده است که همگی عواملی هستند که مانع از آن می‌گردند تا واقع‌گرایی بتواند به شکل

مطلوبی مسائل زیست‌محیطی را مشاهده و سپس تجزیه و تحلیل نماید. اول اینکه واقع‌گرایی با تأکید بر دولت محوری مانع جدی بر سر شکل‌گیری جامعه بین‌المللی، شهروند جهانی، اخلاق جهانی و اصولاً یکپارچگی جهان بوده است. واقعیت آن است که در چارچوب دولت‌های ملی کمتر می‌توان به موضوعاتی پرداخت که جنبه جهانی دارند. به عبارت دیگر، توجه به موضوعات زیست‌محیطی در جهانی که مشتمل بر چیزی حدود ۲۰۰ کشور می‌باشد، با پیچیدگی‌های خاصی مواجه است. در نتیجه تأکید بر دولت‌محوری مانع شکل‌گیری اشکالی از هویت‌های سیاسی در سطح جهان شده است که با طبیعت هم‌سازتر باشند (ترابی ۱۳۸۸: ۷۴۴). از طرف دیگر، وجود دولت‌های خودیاری که به شدت به دنبال رقابت سیاسی، اقتصادی و نظامی با همدیگر هستند، خود از جمله مهم‌ترین عوامل بروز فاجعه‌های زیست‌محیطی بوده است. به علاوه تأکید بر منافع ملی باعث می‌شود که کشورها کمتر بتوانند در راستای منافع مشترک جهانی که مسائل مرتبط با محیط زیست در قلب آن قرار دارند، عمل کنند.

همچنین تأکید بر سطح دولتی و نادیده گرفتن سطح فردی و جهانی، عامل دیگری در ناتوانی واقع‌گرایی در این حوزه می‌باشد. به عبارت دیگر نظریه واقع‌گرایی، نظریه دولت-محوری است که تأکید فراوانی بر حاکمیت دولت و این باور دارد که دولت‌ها بازیگران اصلی امور جهانی هستند. با این وجود، مسائل زیست‌محیطی اندیشه‌های رایج و دیرینه مربوط به ماهیت و حدود حاکمیت دولت را با مسائل جدی روبرو ساخته است.

چون در هستی‌شناسی واقع‌گرایی تأکید بر بازیگری دولت است، نقش سایر بازیگران هم در شکل‌گیری بحران‌های زیست‌محیطی و هم در حل و فصل مسائل موردنظر نادیده گرفته می‌شود (ترابی ۱۳۸۹: ۷۴۴).

البته باید گفت دولت‌ها در سیاست بین‌الملل جهت پاسخگویی به مشکلات زیست‌محیطی جهان، موقعیت کاملاً برتری دارند. کشورها به طور مستقیم در قلمرو خود حاکمیت دارند، لذا در تهیه و اجرای مقررات زیست‌محیطی نقش مرکزی را ایفا می‌کنند. نگاهی گذرا به رژیم‌های بین‌المللی نشانگر این امر است که هر چند دولت‌ها در کنار سایر بازیگران قرار دارند، اما اهمیت و تعیین‌کنندگی آنها اصولاً قابل مقایسه نیست. بنابراین در حالی که پیدایش مشکلات زیست‌محیطی قدرت و حاکمیت دولت را با پرسش‌هایی روبرو کرده است؛ پاسخ‌گویی به این مسائل از طرف دولت‌ها باعث شده تا یک بار دیگر بر اهمیت بازیگری دولت افزوده شود. به علاوه از آن جا که برای پاسخ دادن به مسائل زیست‌محیطی موافقتنامه‌های بین‌المللی حائز اهمیت هستند، دیپلماسی بین دولتی باید به میدان بیاید و طرف‌های حقوقی هر قراردادی را دولت‌ها تشکیل می‌دهند.

با این وجود، حتی در چگونگی واکنش به مسائل زیست‌محیطی بازیگران غیردولتی نیز نقش ایفا می‌کنند که این امر از زاویه دید واقع‌گرایی پنهان می‌ماند. سازمان‌های فراملی چون اتحادیه اروپا و سازمان‌های غیردولتی و سایرین در کنار دولت‌ها، نقش‌های بین‌المللی مهمی را ایفا می‌کنند و بعضاً قادرند فعالیت‌ها و اقدامات را در محدوده کشورهای عضو تنظیم کنند. به عنوان مثال، اتحادیه اروپا خود امضاکننده چند پیمان‌نامه زیست‌محیطی از جمله پروتکل کیوتو است.

علاوه بر موارد یاد شده، تأکید واقع‌گرایی به جدا ساختن امور داخلی از بین‌المللی یکی دیگر از عوامل محسوب می‌شود که مانع از آن می‌گردد که این نظریه بتواند اهمیت موضوعات زیست‌محیطی را درک و در نتیجه آن را به شکل مطلوبی تجزیه و تحلیل نماید. واقعیت آن است که موضوعات زیست‌محیطی در بطن فرآیندهای محلی، ملی و بین‌المللی قرار دارند که از چشم واقع‌گرایی این رابطه پنهان می‌ماند. به عبارت دیگر، واقع‌گرایی با جدا ساختن عرصه داخلی از بین‌المللی باعث می‌گردد موضوعات زیست‌محیطی که هم دارای بعد بین‌المللی و هم داخلی هستند مورد مطالعه قرار گیرند (قوام ۱۳۸۴: ۷۵).

رقابت اقتصادی و نظامی کشورها که مورد توجه واقع‌گرایی است، خود از جمله عوامل دیگری است که مانع از توجه جدی به مسائل زیست‌محیطی می‌گردد. واقعیت آن است که دولت‌ها به خاطر افزایش آنچه واقع‌گرایان قدرت ملی می‌نامند، چاره‌ای جز رقابت هرچه بیشتر اقتصادی و نظامی بدون توجه به پیامدهای فاجعه‌بار آن برای محیط زیست ندارند.

البته با وجود همه این نقاط ضعف، واقع‌گرایی می‌تواند بعضی از حوزه‌های مرتبط با مسائل زیست‌محیطی را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. در نهایت هرچند در بروز مسائل زیست‌محیطی بازیگران متعددی دارای نقش هستند، اما برای حل و فصل مشکلات زیست‌محیطی دولت‌ها با توجه به داشتن حاکمیت در عرصه داخلی، کارآمدترین بازیگر محسوب می‌شوند (ترابی ۱۳۸۹: ۷۴۴-۷۴۳).

نگاهی به رژیم‌ها و کنوانسیون‌های محیط زیستی نشان می‌دهد، عامل موفقیت رژیم‌ها و کنوانسیون‌های زیست‌محیطی اراده دولت‌ها بوده است به علاوه سیاست کشورها در ارتباط با موضوعات محیط زیستی بیشتر تحت تأثیر منافع ملی قرار دارد. نگاهی به جریان مذاکراتی که منجر به شکل‌گیری کنوانسیون‌های مرتبط با محیط زیست شده است این امر را تأیید می‌کند. ضمن اینکه در بسیاری از موارد موضوعات مرتبط با محیط زیست منجر به درگیری بین کشورها گشته است.

در نهایت باید گفت، از منظر هستی‌شناسی، واقع‌گرایی به دلیل تأکید بر دولت‌محوری، منافع ملی و محدود، تضاد و درگیری در مقابل امکان همکاری، تعریف محدود امنیت در بعد نظامی و در سطح ملی و جدا ساختن عرصه داخلی از بین‌المللی، اصولاً زاویه دیدی دارد که نمی‌تواند موضوعات

زیست‌محیطی را مشاهده نماید. به همین دلیل، واقع‌گرایان مطالعه این دسته موضوعات را به سایرین وا می‌گذارند.

رویکرد لیبرالیسم

چهارچوب نظریه‌های لیبرالیستی تأکید خاصی بر گسترش دموکراسی، بازار آزاد، نقش نهادهای بین‌المللی، تعداد بازیگران بین‌المللی، وابستگی متقابل و امکان همکاری و همگرایی دارد. اصولاً نظریه‌های لیبرالیستی دیدی خوش‌بینانه به سرشت بشر دارند و در نتیجه احتمال همکاری و تداوم آن را با توسل به راهکارهای لیبرالیستی ممکن می‌دانند. در لیبرالیسم باور به این امر وجود دارد که انسان می‌تواند به کمک عقل و سرشت پاک خود محیط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بهتری را برای زندگی ایجاد نماید. در نتیجه همین تفاوت‌های ماهوی و هستی‌شناختی، به نظر می‌رسد نظریه‌های لیبرالیستی در مقایسه با واقع‌گرایی از توانایی بهتری در تجزیه و تحلیل مسائل زیست‌محیطی برخوردار باشند.

از نظر لیبرال‌ها مسائل زیست‌محیطی حوزه دیگری از همکاری بین کشورها ایجاد می‌کنند و به شکل‌گیری رژیم‌ها و نهادهای بین‌المللی می‌انجامد که همگی این موارد در راستای آرا و اندیشه‌های آنها قرار دارند. از نظر این افراد با توجه به اینکه مسائل زیست‌محیطی عمده‌تاً ماهیت جهانی دارند، در نتیجه راه‌حل‌های آنها نیز باید جهانی و در قالب همکاری‌های گسترده بین‌المللی میان کشورها و سایر بازیگران بین‌المللی باشد. بر این اساس، سوراخ شدن لایه اوزون، مسئله آلودگی و گسترش گازهای گلخانه‌ای، به خطر افتادن گونه‌های حیوانی و گیاهی و هزار مشکل دیگر زیست‌محیطی عامل همکاری بین کشورها خواهند شد، کمااینکه تاکنون نیز اینگونه بوده است (بیلیس ۱۳۸۳: ۹۱۲).

به علاوه در هستی‌شناسی لیبرالیسم مواردی وجود دارد که باعث می‌شود این نظریه توانایی بهتری در تجزیه و تحلیل مسائل زیست‌محیطی داشته باشد. همان‌طور که می‌دانیم در لیبرالیسم در کنار قبول نقش دولت که در قالب نولیبرالیسم مطرح می‌شود، امکان بازیگری سایر بازیگران در عرصه بین‌المللی نیز مورد پذیرش قرار می‌گیرد. در مورد مسائل زیست‌محیطی علاوه بر دولت‌ها می‌باید نقش سایر بازیگران را مورد پذیرش قرار داد، در نتیجه لیبرالیسم می‌تواند این بخش را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. به عبارت دیگر، با توجه به اینکه لیبرالیسم از منظر هستی‌شناسی امکان بازیگری دولت‌ها در کنار سایر بازیگران را به رسمیت می‌شناسد، هم‌زمان می‌تواند نقش دولت‌ها و سایر بازیگران در ارتباط با موضوعات زیست‌محیطی را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد.

مسئله بعدی به همکاری برمی‌گردد که از مفاهیم محوری نظریه‌های لیبرالیستی است. مسائل زیست‌محیطی تنها از طریق همکاری بین‌المللی و نه در چهارچوب سیاست‌های ملی قابل مدیریت هستند. به همین دلیل، در چهارچوب لیبرالیسم بر این باور تأکید می‌شود که کشورها در حوزه‌هایی که منافع مشترک دارند رو به همکاری می‌آورند. واقعیت آن است که استدلال لیبرال‌ها در مورد اینکه ماهیت پدیده‌های زیست‌محیطی به شکلی است که چاره‌ای جز همکاری در مورد آن وجود ندارد، کاملاً منطقی به نظر می‌رسد. با این وجود، در این زمینه باید به دو نکته اشاره نمود؛ اول اینکه در بسیاری از موارد حتی زمانی که دولت‌ها منافع مشترک خود را در مورد یک پدیده زیست‌محیطی به رسمیت شناخته‌اند، اما به دلیل عدم اعتماد و یا امکان تقلب سایرین و یا برای حفظ منافع ملی از همکاری سر باز زده‌اند. در واقع به همین دلیل است که علی‌رغم وجود حجم گسترده‌ای از مشکلات زیست‌محیطی ما با معدودی از کنوانسیون‌ها و رویدادهای زیست‌محیطی موفق مواجه هستیم. دوم اینکه در بسیاری از موارد مسائل زیست‌محیطی و طبیعی نه تنها باعث همکاری نشده‌اند، بلکه خود عامل تنش و درگیری بوده‌اند (تراپی ۱۳۸۹: ۷۴۵).

مکتب انتقادی: از با نفوذترین مکاتب فکری قرن بیستم بوده است که از مشاجرات فکری بر سر تفکرات فلسفی و جامعه‌شناختی فیلسوفان شهیر قرن اخیر در بین اندیشمندان پیدا شد که در مؤسسه پژوهش‌های اجتماعی گرد آمده بودند. حوزه امنیت بین الملل از دهه ۱۹۷۰ با تغییرات سریع، گسترده و فراگیر روبرو شده است. این امر ناشی از دگرگونی‌های ابزاری، تکنولوژیک و هنجاری است. تا دهه ۱۹۷۰ امنیت بین الملل رابطه مستقیمی با قدرت نظامی داشت. اگر مفهوم امنیت، محیط زیست را هم در بر گیرد، این مفهوم چنان نامعین و بی شکل خواهد شد که انسجام نظری خود را از دست خواهد داد و یافتن راه حل برای مسائل خاص دشوار خواهد شد. در نگرش زیست‌محیطی، تهدید از تعارض منافع و اقدامات دولت‌ها و متعاقباً بروز خشونت ریشه نمی‌گیرد، بلکه از اقدامات افراد یا گروه‌هایی نشأت می‌گیرد که در پاسخ به تحولات زیست‌محیطی زیان بار، شرایطی را به وجود می‌آورند که یا به روز خشونت می‌آن جامد یا مشروعیت و وحدت دولت را از بین می‌برد. در پارادایم‌های جدید امنیت این سؤال مطرح می‌شود که مؤلفه‌های زیست‌محیطی چه تأثیری در مقابله با تهدیدات ایفا می‌کنند. به عبارت دیگر چه نوع تهدیداتی با چه شدتی ایجاد شده که زمینه‌های طرح قالب‌های پارادایمی جدید را به وجود آورده است. این مؤلفه‌ها را می‌توان در حوزه امنیت منطقه‌ای ملاحظه نمود.

به طور مثال کمبود آب می‌تواند یکی از عوامل جدال امنیتی کشورها شود. به همان گونه‌ای که نظام آسیایی معرف دولت‌های سیاسی کنترل‌کننده بوده است. اکنون زمان آن فرا رسیده است تا درک شود که محیط زیست مسئله مهم امنیت ملی در اوایل قرن بیست و یکم است. تأثیر سیاسی و

استراتژیک جمعیت‌های موج، پخش بیماری‌ها، جنگل زدایی و فرسایش خاک، تهی سازی منابع آب، آلودگی هوا و احتمالاً بالا آمدن سطح دریاها تا حالت بحرانی، مناطق دارای سرریز جمعیتی نظیر بنگلادش و دلتای نیل را دچار توسعه‌هایی که مهاجرت‌های توده‌ای را گسترش می‌دهد؛ خواهد نمود. این امر متقابلاً برخوردهای گروهی را بر خواهد انگیخت (مصلی نژاد ۱۳۸۷: ۱۴۱-۱۴۰).

بنابراین روندهای جدید امنیت سازی نمی‌تواند در فضای قرن ۲۱ و در چارچوب رهیافت‌های مکتب انتقادی صرفاً براساس نقش قدرت نظامی سازماندهی شود. واحدهای حکومتی می‌توانند فضایی را طراحی و تبیین کنند که براساس آن زمینه‌های مشارکت اجتماعی، سیاسی و بین المللی کشورهای مختلف را فراهم آورند. بسیاری از نظریه پردازان مکتب انتقادی همانند دیکسون و کن بوث به ضرورت‌های زیست محیطی برای مقابله با تهدیدات جهانی و همچنین منازعات منطقه‌ای اشاره نموده‌اند.

اولین نشانه تهدید امنیتی را می‌توان در محدودیت‌های استفاده از منابع دانست. زمانی که مصرف‌گرایی افزایش می‌یابد و یا اینکه نظام سرمایه داری برای نیل به سود بیشتر درصدد ارتقاء توان تولید و مصرفی جامعه باشد، تهدیدات زیست محیطی ایجاد می‌شود. در حال حاضر، در سطح جهان تغییراتی در ترکیب شیمیایی جو، تنوع ژنتیک گونه‌های ساکن در کره زمین، و چرخه مواد شیمیایی حیاتی در اقیانوس‌ها، جو، زیست‌سپهر در حال وقوع است که هم از نظر ابعاد و هم از نظر آهنگ، سابقه‌ای برای آن نمی‌توان یافت (مصلی نژاد ۱۳۸۷: ۱۴۱).

هرگاه واحدهای سیاسی درصدد باشند تا نیروهای جدیدی را وارد عرصه تولید اقتصادی نمایند، در آن شرایط می‌توان شاهد دگرگونی‌های اکولوژیک بود. به عبارت دیگر هر گونه فعالیت اقتصادی و سیاسی دولت‌ها بازتاب خود را در پیرامون و محیط اطراف خود بر جای می‌گذارد. روحیه اجتماعی انسان‌ها نیز تحت تأثیر دگرگونی‌های زیست محیطی قرار می‌گیرند.

به این ترتیب نظریه پردازان مکتب انتقادی، جنبش‌های اجتماعی موجود در نظام سرمایه داری را به عنوان تلاش برای تبیین نیازهای جدید و بازسازی مخاطرات کارکردی گذشته در چارچوب «عقلانیت زیست جهان» می‌دانند. آنان از این طریق توانستند «فرهنگ‌های مخالف» ارزش‌های موجود در سرمایه داری صنعتی را ارایه دهند. با این که نهضت عمدتاً متکی به سازمان‌های مردمی است، اما کنش محیط زیستی بر مبنای آفریدن رویدادهای مورد علاقه رسانه‌ها عمل می‌کند. محیط زیست‌گرایان، با آفریدن رویدادهایی که توجه رسانه‌ها را جلب می‌کند قادر خواهند بود تا به مخاطبانی بیش از اعضا و هواداران مستقیم خود دست یابند.

پیشینه تحقیق

صابری صحنه (۱۳۹۰) در پژوهشی به «اثربخشی آموزش محیط زیست در رسیدن به توسعه پایدار با رویکرد استفاده از فناوری‌های سازگار با محیط زیست» پرداخته است. نتایج حاصل از تحلیل توصیفی پرسشنامه توسط نرم افزار آماری SPSS نشان می‌دهد که آموزش بر استفاده از فناوریهای سازگار با محیط زیست و در نهایت دستیابی به توسعه پایدار تأثیر نسبتاً زیادی داشته است که ۶۳٪ از پاسخ دهندگان به آن اشاره نموده اند.

حقیقتیان (۱۳۹۳) در پژوهشی به تحلیلی بر رفتار زیست‌محیطی شهروندان اصفهان و عوامل موثر بر آن پرداخت. نتایج تحقیق نشان داد که میانگین رفتار زیست‌محیطی پاسخگویان در حد متوسط بود و اینکه متغیر رفتار زیست‌محیطی با متغیرهای دیندار، نگرش زیست‌محیطی، دانش زیست‌محیطی، درآمد و تحصیلات رابطه معنادار داشت ولی بین متغیرهای سن، جنسیت، تاهل و رفتار زیست‌محیطی رابطه‌ای دیده نشد.

ندرلو و شمس (۱۳۹۶) در پژوهشی به بررسی دانش و نگرش محیط‌زیستی دانشجویان دانشگاه زنجان پرداخت. نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد که اکثریت دانشجویان (۷۱/۸ درصد) دارای نگرشی مساعد در خصوص محیط‌زیست هستند ولی در مقابل ۷۸/۲ درصد آن‌ها از نظر دانش محیط‌زیستی در حد متوسط می‌باشند. متغیرهای سن، تعداد واحد گذرانده و منابع اطلاعاتی مورد استفاده با سطح دانش و نگرش دانشجویان دارای رابطه معنی‌داری بودند و نیز رابطه مثبت و معنی‌داری بین دانش و نگرش دانشجویان دانشجوهای علوم پایه و انسانی مشاهده گردید درحالی‌که این رابطه برای دانشجویان دانشکده کشاورزی منفی و معنی‌دار بود.

کایرز^۱ و همکاران (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای تحت عنوان "نگرش و رفتار بوم‌شناسی زیست محیطی" به بررسی نگرش‌ها و رفتار بوم‌شناسی زیست‌محیطی پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که بهترین پایگاه‌های دفاع از محیط زیست باید در فکر انسان ساخته شود و آموزش انسان در مورد مسائل و مشکلات زیست‌محیطی بخش بنیادین این پایگاه‌های ذهنی است که آموزش زیست محیطی باعث افزایش آگاهی و دانش زیست‌محیطی می‌شود و دانش زیست‌محیطی منجر به شکل-گیری نگرش زیست‌محیطی مسئولانه در ذهن انسان می‌شود در نتیجه این نگرش است که ما شاهد رفتارهای زیست‌محیطی مسئولانه‌ای نسبت به محیط زیست خواهیم بود. آموزش زیست‌محیطی حائز اهمیت است زیرا در مبارزه برای نجات سیاره زمین می‌تواند موثر باشد.

1. Kairser

ویدگردن (۲۰۱۴) در مطالعه‌ای به پارادایم جدید زیست محیط و هنجارهای شخصی پرداخت. نتایج حاکی از آن است که بین احساس گناه و رفتارهای مسئولانه زیست محیطی در مقایسه با آگاهی از پیامدها زیست محیطی ارتباط قوی وجود دارد که این ارتباط در بین اعضای انجمن در حد کمتر بود. همچنین، یافته‌ها نشان می‌دهد که بین احساس خجالت و رفتارهای زیست محیطی رابطه‌ای وجود نداشته است. علاوه بر این، بین متغیرهای تعدیل کننده سن، جنسیت و تحصیلات با رفتارهای مثبت محیطی و تمایل رفتاری رابطه‌ای وجود ندارد.

ابیولو^۲ (۲۰۱۹) در پژوهشی به دانش و رفتار زیست محیطی جوانان نیجریه پرداخت. یافته‌ها نشان داد که اگرچه رفتار محیطی آنها منصفانه بود، اما این نشان دهنده سطح دانش آنها در مورد محیط زیست نبود. با استفاده از رسانه‌های مناسب و معرفی آموزش‌های زیست محیطی در مدارس می‌توان دانش زیست محیطی و رفتار مثبت را افزایش داد.

با بررسی پیشینه‌های تحقیق مشخص شد که تحقیقاتی در زمینه ارائه الگوی نگرش زیستی در راستای بهبود سلامت جامعه انجام نشده است و پژوهش‌هایی که در این زمینه موجود هستند به عملکرد زیست محیطی و نگرش و رفتار بوم‌شناسی زیست محیطی و چالش‌های آن پرداخته اند. در راستای دریافت نتایج کارآمد و کاربردی در حوزه عملکرد زیست محیطی و رفتارهای بوم‌شناسی، لزوم مطالعه و پژوهش در خصوص الگوی نگرش زیستی دیده می‌شود.

روش تحقیق

به طور کلی، انواع تحقیق با توجه به دو ملاک، الف) هدف و ماهیت تحقیق و ب) نحوه گردآوری داده‌ها تقسیم‌بندی می‌شوند. تحقیق حاضر را می‌توان را از نظر هدف و ماهیت تحقیق، در رده تحقیقات کاربردی به حساب آورد؛ زیرا هدف تحقیقات کاربردی، توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص است. روش اجرای پژوهش حاضر توصیفی پیمایشی و طرح پژوهش همبستگی از نوع معادلات ساختاری است.

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل شهروندان شهر زاهدان در استان سیستان و بلوچستان می‌باشد. در پژوهش حاضر حجم جامعه آماری نامحدود است و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر می‌باشد که از روش نمونه‌گیری ساده انجام شده است. این روش بر انتخاب واحدهایی از کل جامعه اشاره می‌کند به طوری که هر واحد دارای احتمال مساوی (غیر صفر) برای

1. Widegren
2. Abiolu

بودن به عنوان عضوی از اعضای نمونه باشد. تعداد ۳۸۴ پرسشنامه بین نمونه‌های آماری تحقیق توزیع و جمع‌آوری شد.

جهت جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. برای اطمینان از روایی ابزارهای اندازه‌گیری از تحلیل عاملی تأییدی و نرم‌افزار PLS استفاده شده است. با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی می‌توان مشخص کرد که کدام متغیرها با کدام عامل‌ها و کدام عامل‌ها با کدام عامل‌ها هم‌بسته می‌شود. در واقع با استفاده از این آزمون مشخص کردیم هریک از متغیرهای مشاهده شده پژوهش بارعاملی معناداری روی سازه زیربنایی خود دارد یا خیر. یافته‌های مربوط به تحلیل عاملی تأییدی در جدول شماره ۱ درج شده است. این یافته‌ها حاکی از آن است که گویه‌های مربوط به متغیرهای تحقیق دارای بارهای عاملی قابل قبولی هستند. همه این بارهای عاملی در سطح آلفای $P < 0/01$ معنادار هستند.

جدول ۱: یافته‌های تحلیل عاملی تأییدی

متغیرها	پایایی ترکیبی	AVE	آلفای کرونباخ
استفاده بهینه از منابع طبیعی	۰/۸۸	۰/۵۲	۰/۸۰
بکارگیری تکنولوژی‌های سبز	۰/۹۱	۰/۵۷	۰/۸۷
منابع انسانی مجرب	۰/۹۳	۰/۵۱	۰/۸۸
مسئولیت‌پذیری زیستی	۰/۸۱	۰/۵۷	۰/۷۵
سیاست‌گذاری آموزشی در زمینه زیست محیط	۰/۸۶	۰/۵۵	۰/۷۹
محرک‌ها و مشوق‌های زیست محیطی	۰/۸۶	۰/۵۸	۰/۷۷
تحقیق توسعه در زمینه زیست محیط	۰/۸۶	۰/۶۰	۰/۷۸
تقویت فعالیت‌های نهادی	۰/۸۸	۰/۵۲	۰/۸۰
تخصیص منابع مالی	۰/۸۴	۰/۵۷	۰/۷۶
نظارت مستمر بر اجرای برنامه‌های زیست محیطی	۰/۸۹	۰/۵۲	۰/۸۶
عوامل زمینه‌ای و اجتماعی	۰/۹۱	۰/۵۷	۰/۸۸
حفظ محیط زیست	۰/۸۵	۰/۵۳	۰/۹۱
ارتقای آگاهی اجتماعی	۰/۸۴	۰/۵۵	۰/۸۲
بی‌اعتمادی در جامعه	۰/۸۶	۰/۵۹	۰/۸۳
نفوذ عوامل سیاسی ذینفع	۰/۸۴	۰/۵۲	۰/۸۷

(کلیه بارهای عاملی در سطح آلفای ۰/۰۱ معنی‌دار هستند)

همچنین نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که هریک از سازه‌های استفاده بهینه از منابع طبیعی، بکارگیری تکنولوژی‌های سبز، منابع انسانی مجرب، مسئولیت‌پذیری زیستی، سیاست‌گذاری آموزشی

در زمینه زیست‌محیط، محرکها و مشوق های زیست‌محیطی، تحقیق توسعه در زمینه زیست‌محیط، تقویت فعالیت‌های نهادی، تخصیص منابع مالی، نظارت مستمر بر اجرای برنامه‌های زیست‌محیطی، عوامل زمینه‌ای و اجتماعی، حفظ محیط زیست، ارتقای آگاهی اجتماعی، بی‌اعتمادی در جامعه و نفوذ عوامل سیاسی ذی‌نفع دارای شاخص‌های برازش مورد قبولی هستند.

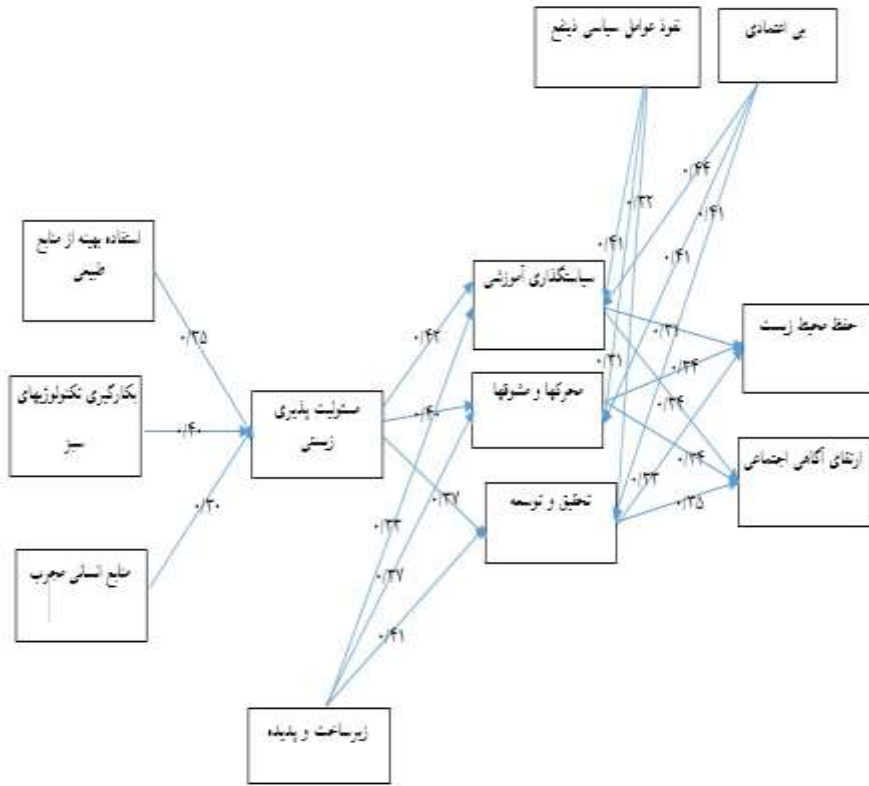
برای تحلیل داده های این پژوهش از آزمون‌های توصیفی و استنباطی استفاده شد. در بخش توصیفی درصد، میانگین و انحراف معیار و در بخش استنباطی از آزمون‌های همبستگی و معادلات ساختاری استفاده گردید. جهت تحلیل داده‌های پژوهش از نرم افزارهای SPSS و PLS استفاده شد.

یافته‌ها

براساس یافته‌های توصیفی بیشترین درصد نمونه‌های آماری تحقیق از لحاظ سن در رنج ۳۰ تا ۴۰ سال (۴۶٪/۱۸۷) است. همچنین در نمونه آماری تحقیق مقدار ۶۰/۱۵٪ درصد از نمونه‌ها را مرد تشکیل دادند و ۳۹/۸۵٪ درصد را زنان تشکیل داده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده این است که بیشتر شرکت‌کنندگان در پژوهش دارای مدرک لیسانس می‌باشند.

قبل از وارد شدن به مرحله آزمون فرض‌ها لازم است تا از وضعیت نرمال بودن داده‌ها اطلاع حاصل شود. تا بر اساس نرمال بودن یا نبودن آنها، آزمون‌ها استفاده شود.

با توجه به اینکه سطح معناداری برای متغیرهای تحقیق کمتر از ۰/۰۵ است نتیجه می‌گیریم که داده‌های جمع‌آوری شده برای متغیرهای تحقیق غیر نرمال است. با توجه به اینکه داده‌های تحقیق حاضر غیر نرمال است برای بررسی مدل تحقیق از روش حداقل مربعات جزئی پی ال اس استفاده شده است.

شکل ۱. الگوی آزمون شده پژوهش در حالت استاندارد

باتوجه به ضرایب ایتادارد و بارعاملی، ضرایب تی بالای $\pm 1/96$ تا $\pm 2/58$ در سطح $0/05$ معنی دار می باشند و ضرایب تی بالاتر از $\pm 2/58$ در سطح $0/01$ معنی دار هستند. ضرایب مسیر در سطح $0/01$ مثبت و معنادار است. همچنین در جدول ۲ برآورد ضرایب و واریانس تبیین شده متغیرهای پژوهش گزارش شده است.

جدول ۲. خلاصه نتایج مدل ساختاری تحقیق

مسیر	ضریب مسیر	آماره آزمون	سطح معناداری
استفاده بهینه از منابع طبیعی ← مسئولیت پذیری زیستی	۰/۳۵	۴/۵۴	۰/۰۱
بکارگیری تکنولوژیهای ← مسئولیت پذیری زیستی	۰/۴۰	۴/۸۹	۰/۰۱
منابع انسانی مجرب ← مسئولیت پذیری زیستی	۰/۳۰	۳/۵۲	۰/۰۱
مسئولیت پذیری زیستی ← سیاستگذاری آموزشی	۰/۴۲	۵/۳۶	۰/۰۱
زیرساخت و پدیده ← سیاستگذاری آموزشی	۰/۳۳	۳/۴۷	۰/۰۱
نفوذ عوامل سیاسی ← سیاستگذاری آموزشی	-۰/۴۱	۴/۵۸	۰/۰۱
بی اعتمادی ← سیاستگذاری آموزشی	-۰/۴۴	۴/۶۹	۰/۰۱
مسئولیت پذیری زیستی ← تحقیق و توسعه	۰/۳۷	۴/۰۲	۰/۰۱
زیرساخت و پدیده ← تحقیق و توسعه	۰/۴۱	۴/۵۶	۰/۰۱
نفوذ عوامل سیاسی ← تحقیق و توسعه	-۰/۳۲	۳/۳۷	۰/۰۱
بی اعتمادی ← تحقیق و توسعه	-۰/۴۱	۴/۵۲	۰/۰۱
مسئولیت پذیری زیستی ← محرکها و مشوقها	۰/۴۰	۴/۲۳	۰/۰۱
زیرساخت و پدیده ← محرکها و مشوقها	۰/۳۷	۳/۵۲	۰/۰۱
نفوذ عوامل سیاسی ← تحقیق و توسعه	-۰/۳۱	۳/۳۶	۰/۰۱
بی اعتمادی ← تحقیق و توسعه	۰/۴۱	۴/۲۵	۰/۰۱
سیاستگذاری آموزشی ← حفظ محیط زیست	۰/۳۱	۳/۱۲	۰/۰۱
تحقیق و توسعه ← حفظ محیط زیست	۰/۳۳	۳/۳۵	۰/۰۱
محرکها و مشوقها ← حفظ محیط زیست	۰/۳۴	۳/۴۱	۰/۰۱
سیاست گذاری آموزشی ← ارتقای آگاهی اجتماعی	۰/۳۴	۳/۵۳	۰/۰۱
تحقیق و توسعه ← ارتقای آگاهی اجتماعی	۰/۳۵	۳/۵۷	۰/۰۱
محرکها و مشوقها ← ارتقای آگاهی اجتماعی	۰/۳۴	۳/۲۶	۰/۰۱

مطابق با جدول ۲ براساس یافته‌های تحقیق متغیرهای تحقیق در سطح (۰/۰۱) بر روی هم تاثیر معنی‌دار دارند. جدول ۳ میزان واریانس تبیین شده و اعتبار اشتراک و متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. همانطور که در جدول مشاهده می‌شود تمام مقادیر اعتبار اشتراک مثبت هستند که نشان دهنده‌ی کیفیت مناسب و قابل قبول مدل پژوهش حاضر می‌باشند.

جدول ۳. واریانس تبیین شده، اعتبار اشتراک و متغیرها

CV- Communality	CV- Redundancy	متغیرهای پژوهش
۰/۶۶۹	-	استفاده بهینه از منابع طبیعی
۰/۶۰۶	-	بکارگیری تکنولوژی‌های سبز
۰/۸۱۹	-	منابع انسانی مجرب
۰/۵۹۴	۰/۵۳۶	مسئولیت پذیری زیستی
۰/۶۶۰	۰/۵۶۷	سیاستگذاری آموزشی در زمینه زیست محیط
۰/۶۵۷	۰/۵۲۴	محرکها و مشوقهای زیست محیطی
۰/۵۸۹	۰/۶۳۲	تحقیق توسعه در زمینه زیست محیط
۰/۶۳۴	۰/۵۲۴	تقویت فعالیتهای نهادی
۰/۵۴۷	۰/۶۱۱	تخصیص منابع مالی
۰/۵۲۳	۰/۵۴۷	نظارت مستمر بر اجرای برنامه های زیست محیطی
۰/۶۴۱	۰/۶۴۷	عوامل زمینه ای و اجتماعی
۰/۵۷۴	۰/۵۷۴	حفظ محیط زیست
۰/۶۵۸	۰/۶۳۵	ارتقای آگاهی اجتماعی
۰/۵۴۷	۰/۵۴۱	بی اعتمادی در جامعه
۰/۵۶۹	۰/۵۴۱	نفوذ عوامل سیاسی ذینفع

در نهایت جهت نشان دادن اعتبار یافته‌های مدل پژوهش از شاخص‌های برازش مدل‌های معادلات ساختاری به روش حداقل مربعات جزیی استفاده شد. علاوه بر شاخص‌های فوق شاخص برازش کلی الگو در PLS شاخص GOF می‌باشد و از آن می‌توان برای بررسی اعتبار یا کیفیت الگوی PLS به صورت کلی استفاده کرد. این شاخص نیز همانند شاخص‌های برازش مدل لیزرل عمل می‌کند و بین صفر تا یک قرار دارد و مقادیر نزدیک به یک نشانگر کیفیت مناسب مدل هستند. این شاخص توانایی پیش‌بینی کلی مدل را مورد بررسی قرار می‌دهد و اینکه آیا مدل آزمون شده در پیش‌بینی متغیرهای مکنون درون‌زا موفق بوده است یا نه. در پژوهش حاضر برای الگوی آزمون شده شاخص برازش مطلق GOF ۰/۴۴ به دست آمد که مقدار به دست آمده برای این شاخص برازش نشانگر برازش مناسب الگوی آزمون شده است.

$$GOF = \sqrt{\text{communality} \times R^2}$$

1. Goodness of Fit

نتیجه گیری

هدف از تحقیق حاضر مطالعه عوامل موثر بر نگرش زیستی در راستای بهبود سلامت جامعه با استفاده از الگوی معادلات ساختاری بود. جهت بررسی روایی عناصر و مولفه‌های شناسایی شده الگوی نگرش زیستی در راستای بهبود سلامت جامعه از تحلیل تاییدی عاملی استفاده شد. با توجه به اینکه در تحقیق حاضر، متغیرهای سیاستگذاری آموزشی در زمینه زیست محیطی، محرک‌ها و مشوق‌های زیست محیطی، استفاده بهینه از منابع طبیعی، تخصیص منابع مالی، مسئولیت پذیری زیستی، ارتقای آگاهی اجتماعی، بکارگیری تکنولوژی‌های سبز، ارتقای آگاهی حفظ محیط زیست، تحقیق و توسعه در زمینه زیست محیطی، نظارت مستمر بر اجرای برنامه‌های زیست محیطی، منابع انسانی مجرب، تقویت فعالیت‌های نهادی، عوامل زمینه‌ای و اجتماعی، عوامل مداخله‌گر و پیام‌آورداری گویه‌هایی می‌باشد که می‌توانند به عنوان نشانگر این سازه عمل کنند، لذا تحلیل عاملی مرتبه اول در راستای آزمون مدل اندازه‌گیری و نیز روائی مولفه‌های سازه بررسی شده است. نتایج تحلیل عاملی مناسب بودن بارهای عاملی نشانگرهای (سوالات) مربوط به هر مولفه در پیش بینی ظرفیت متغیر و نیز مناسب بودن بار عاملی هر مولفه به عنوان نشانگر متغیر در پیش بینی این متغیر دارد، همچنین شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری با توجه به نتایج شاخص‌های تحلیل تاییدی عاملی نشان می‌دهند که مدل دارای برازش بسیار خوبی می‌باشد. به منظور بررسی روایی محتوایی عناصر شناسایی شده الگوی نگرش زیستی در راستای بهبود سلامت جامعه در اختیار شهروندان زاهدان قرار گرفت تا تصحیحات لازم بعمل آید و سوال‌های مشابه و مبهم حذف گردید و پس از تایید روی یک نمونه ۳۰ نفری اجرا گردید و حین اجرا از شرکت‌کنندگان خواسته شد تا سوالات مبهم را مشخص کنند تا اینکه سوالات مبهم اصلاح شود.

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که هر یک از سازه‌های سیاستگذاری آموزشی در زمینه زیست محیطی، محرک‌ها و مشوق‌های زیست محیطی، استفاده بهینه از منابع طبیعی، تخصیص منابع مالی، مسئولیت پذیری زیستی، ارتقای آگاهی اجتماعی، بکارگیری تکنولوژی‌های سبز، ارتقای آگاهی حفظ محیط زیست، تحقیق و توسعه در زمینه زیست محیطی، نظارت مستمر بر اجرای برنامه‌های زیست محیطی، منابع انسانی مجرب، تقویت فعالیت‌های نهادی، عوامل زمینه‌ای و اجتماعی شاخص‌های برازش مورد قبولی هستند.

در تبیین یافته‌های تحقیق می‌توان گفت که آنچه امروزه از پیکار انسان با طبیعت به جای مانده همچون کاهش تنوع زیستی، آلودگی محیط زیست، دخالت‌های انسانی در محیط طبیعت و بهره‌برداری مداوم از منابع محیط زیست که بتدریج توان جذب و ترمیم زیست سپهر را اشباع کرده

است، ریشه در استفاده نادرست انسان از سرزمین و مدیریت غلط یا روش بهره‌برداری نادرست دارد و در مجموع مبین استفاده غیرمنطقی انسان از سرزمین است. حفاظت از طبیعت و منابع زنده در گستره مفهومی که امروز متصور است زاده عصر حاضر است و حفاظت در قالب شکل‌گیری مناطق حفاظت شده، نتیجه مطالعات و برنامه‌ریزی‌های محیط‌زیستی در قرن اخیر است. امروزه برنامه‌ریزی‌های گسترده‌ای برای افزایش کاربری مناطق حفاظت شده به دنبال توسعه پایدار صورت می‌گیرد؛ بعلاوه سعی می‌شود تا مناطق حفاظت شده بر خلاف تصورات گذشته از مفهوم جزایر طبیعت خارج شده و کارایی و توانایی واقعی خود را آشکار سازند. بر اساس نظریه نولیبرالیسم که در مورد مسائل زیست‌محیطی علاوه بر دولت‌ها باید نقش سایر بازیگران را نیز مورد پذیرش قرار داد می‌توان عدم اعمال مدیریت صحیح در ارتباط انسان با محیط و استفاده از منابع، عدم استفاده از تکنولوژی صحیح سازگار با محیط، فقدان اجرای طرح آمایش سرزمین و ارزیابی زیست محیطی بسیاری از پروژه‌ها، عدم رعایت ضوابط و استانداردهای زیست محیطی، فقدان میزبانی‌های زیست محیطی و... را از جمله عواملی دانست که امروزه معضلات و مشکلات زیست محیطی زیادی را فراهم نموده و تشدید آلودگی‌های هوا، آب، خاک، صدا، مواد زاید جامد، کاهش گونه‌های گیاهی و جانوری و بسیاری از مشکلات دیگر را به همراه داشته است. بدیهی است که فعالیت‌های انسان در راستای توسعه، به هر طریقی که صورت پذیرد، اثرات مختلفی بر محیط زیست خواهد داشت.

در مقایسه الگوی طراحی شده با ادبیات و مبانی نظری تحقیق در خصوص الگوی نگرش زیستی در راستای بهبود سلامت جامعه یافته‌های تحقیق حاضر با تحقیقات یافته‌های تحقیق در زمینه عوامل مؤثر بر نگرش زیستی در راستای بهبود سلامت جامعه با نتایج تحقیقات صابری صحنه (۱۳۹۰)، حقیقتیان (۱۳۹۳)، ندرلو و شمس (۱۳۹۶)، کاردان (۱۳۹۷)، کایرز^۱ و همکاران (۲۰۱۲)، ویدگردن^۲ (۲۰۱۴) و اوبلو^۳ (۲۰۱۹) همخوانی دارد.

-
1. Kairser
  2. Widgren
  3. Abiolu

منابع

- اسکندری، یاسر (۱۳۹۴) «بررسی تأثیر تعهد زیست‌محیطی بر عملکرد پایدار شرکت با نقش تعدیل‌کنندگی آموزش کارکنان در شرکت‌های پتروشیمی ماهشهر»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- بیلیس، جان؛ اسمیت، استیو (۱۳۸۳) «جهانی شدن سیاست: روابط بین الملل در عرصه نوین (زمینه تاریخی، نظریه‌ها، ساختارها و فرایندها)»، ترجمه: ابوالقاسم راه چمنی و دیگران، تهران، موسسه فرهنگی مطالعات بین الملل ابرار معاصر، ۹۱۳-۹۱۲.
- جکسون، رابرت؛ سورنسون، گئورک (۱۳۸۳) «درآمدی بر روابط بین الملل»، مترجم: مهدی ذاکریان و دیگران، تهران، نشر میزان، ۳۲۳.
- حقیقتیان، منصور (۱۳۹۳) «تحلیلی بر رفتار زیست‌محیطی شهروندان اصفهان و عوامل موثر بر آن»، مجله مطالعات و پژوهش‌های شهری منطقه‌ای، دوره ۶، شماره ۲۳: ۱۴۴-۱۳۳.
- ترابی، قاسم (۱۳۸۹) «محیط زیست از منظر واقع‌گرایی، لیبرالیسم و بوم‌گرایان افراطی (با تأکید بر پروتکل کیوتو)»، فصلنامه سیاست خارجی، سال بیست و چهارم، شماره ۳: ۷۴۵-۷۴۲.
- صابری صحنه، مژده (۱۳۹۰) «اثربخشی آموزش محیط زیست در رسیدن به توسعه پایدار با رویکرد استفاده از فناوری‌های سازگار با محیط زیست»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور استان تهران، تهران.
- قوام، سید عبدالعلی (۱۳۸۴) «روابط بین الملل نظریه‌ها و رویکردها»، تهران، نشر سمت، چاپ اول: ۷۵.
- کاردان، منیره (۱۳۹۷) «بررسی تأثیر آموزش‌های زیست‌محیطی بر ادراک دانش‌آموزان از گردشگری پایدار در مدارس متوسطه دوره دوم استان یزد»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی، موسسه آموزش عالی امام جواد(ع) یزد.
- ندرلو، سمیه؛ شمس، علی (۱۳۹۶) «بررسی دانش و نگرش محیط‌زیستی دانشجویان دانشگاه زنجان»، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره ۱۹، شماره ۴: ۵۵۷-۵۴۵.
- نژاد، عباس‌مصلى (۱۳۸۷)، «بررسی جنبه‌های مختلف امنیت زیست‌محیطی با رویکرد مکتب انتقادی»، فصلنامه محیط‌شناسی، دوره ۳۴، شماره ۴۶: ۱۴۱-۱۴۰.

References

- Abiolu, O. A. (2019) "Environmental knowledge and behavior of Nigerian youth: An assessment", Applied Environmental Education & Communication, Vol. 18, No. 1: 53-67.
- Kairser, F.G., Wolfing, S., & Fuhrer, U. (2012) "Environmental attitude and ecological behavior", Journal of Environmental Psychology, Vol. 19: 1-19.

- Kim, Y. J., Kim, W. G., Choi, H. M., & Phetvaroon, K. (2019) "The effect of green human resource management on hotel employees' eco-friendly behavior and environmental performance", *International Journal of Hospitality Management*, Vol. 76: 83-93.
- Ponce, P., Alvarado, R., Ponce, K., Alvarado, R., Granda, D., & Yaguana, K. (2019) "Green returns of labor income and human capital: Empirical evidence of the environmental behavior of households in developing countries". *Ecological economics*, Vol. 160: 105-113.
- Widgren, O. (2014) "The New Environmental paradigm and personal norms", *Journal of Environmental and Behavior*, Vol. 30: 75-100.